

Kandidat: Klemen Gostič

Mentorica: doc. dr. Maruša Goluža

Modul: Regionalne študije (3. stopnja)

Predmet: Samostojno raziskovalno delo 1

PREDSTAVITEV TEME DOKTORSKE DISERTACIJE

Delovni naslov: Razvojne kompetence občin pri izvajanju ukrepov trajnostne mobilnosti

Prehod v trajnostno mobilnost je eden ključnih pogojev za zmanjševanje okoljskih obremenitev, izboljšanje kakovosti bivanja in pravičnejši prostorski razvoj. Čeprav slovenske občine, skladno z Zakonom o celostnem prometnem načrtovanju (ZCPN), pripravljajo občinske celostne prometne strategije (OCPS), sta priprava in realizacija ukrepov trajnostne mobilnosti med občinami različne. Razlike niso le v prostorskih značilnostih, obstoječi prometni infrastrukturi in vzorcih dnevne mobilnosti v različnih občinah, temveč predvsem tudi v samem delovanju občin. Občine so si med seboj različne tako po delovanju navznoter (delitev pristojnosti in razpoložljivost strokovnega kadra) kot tudi navzven, na primer v odnosu do državne ravni upravljanja, medsektorskem usklajevanju, povezovanju z drugimi občinami, itd. V okviru navedenih razlik imajo občinske uprave osrednjo vlogo. Občinske uprave morajo strateške cilje pretvoriti v izvedljive projekte, uskladiti različne javne in zasebne interese, obvladovati konflikte, zagotoviti financiranje, izvesti javna naročila ter spremljati učinke ukrepov. Pri tem ni dovolj raziskano, kako se v praksi spoprijemajo z notranjimi ovirami, kot so pomanjkanje strokovnega kadra, razdrobljenost pristojnosti in nezadostno medsektorsko sodelovanje, ter z zunanjimi ovirami, med katere sodijo odklonilen odnos javnosti, politična tveganja, omejeno državno financiranje in nespodbuden zakonodajni okvir, ter kako obe skupini ovir vplivata na izvajanje ukrepov trajnostne mobilnosti.

Obravnavana strokovna literatura razmeroma podrobno obravnava osrednje cilje trajnostne mobilnosti, vrste ukrepov in postopke priprave strateških dokumentov, manj pozornosti pa namenja konkretnim kompetencam in načinom delovanja občin pri izvajanju načrtovanih sprememb v prostoru. Temeljni koncept »institucionalne zmogljivosti oz. pripravljenosti« predstavlja sposobnost občinskih uprav v procesu prostorskega načrtovanja. Vsebuje vire znanja, mreže sodelovanja ter sposobnosti mobilizacije virov ter se na polju trajnostne mobilnosti kaže predvsem v kadrovskih, strokovnih, organizacijskih, finančnih, sodelovalnih in političnih zmogljivosti uprav za izvajanje ukrepov v prostoru.

Posebej slabo je raziskano razmerje med institucionalno zmogljivostjo občine ter obsegom, kakovostjo in kontinuiteto izvajanja ukrepov. Strateško jasna usmeritev občine ter razpoložljivi (čeprav omejeni) finančni viri, še ne zagotavljajo realizacije načrtovanih ukrepov. Pomembni so tudi notranja organizacija občinske uprave, sodelovanje med oddelki, politična podpora, sposobnost pridobivanja in uporabe znanja, iskren interes odgovornih oseb, sodelovanje z javnostjo ter povezovanje z regionalno in državno ravnjo. Izkazuje se domneva,

da izvajanje prostorskih in prometnih politik, poleg formalnih pristojnosti ter razpoložljivih virov, pomembno vplivajo tudi strokovna zavzetost, motivacija in akterska zmožnost zaposlenih. Slednji v veliki meri določajo, kako se številne prostorske politike (tudi prometna) razlagajo, prilagajajo in uresničujejo v praksi. Problem je še posebej izrazit v manjših občinah, kjer omejeno število zaposlenih pogosto hkrati pokriva področja prometa, prostora, komunale, investicij in pridobivanja finančnih sredstev.

Osrednji namen doktorske disertacije bo poglobljeno pojasniti, kako značilnosti občinskih uprav ter način njihovega delovanja vplivajo na prehod od strateškega načrtovanja k dejanskemu izvajanju ukrepov trajnostne mobilnosti. Raziskava bo zato usmerjena v prepoznavanje elementov ter vzrokov za institucionalno pripravljenost, posledic notranjih in zunanjih ovir ter mehanizmov, s katerimi občine te ovire obvladujejo. Posebna pozornost bo namenjena razlikam med občinami različnih velikosti in značilnosti (značilnosti občin v Ljubljanski urbani regiji) ter možnostim, ki jih imajo zlasti manjše občine za krepitev svojih izvedbenih zmogljivosti. Raziskava bo temeljila na naslednjih dveh širših raziskovalnih vprašanjih:

Raziskovalno vprašanje 1: Kateri elementi institucionalne pripravljenosti občinskih uprav ter kateri notranji in zunanji dejavniki vplivajo na njihovo sposobnost izvajanja ukrepov trajnostne mobilnosti?

Prvo raziskovalno vprašanje bo namenjeno oblikovanju celovitejšega razumevanja institucionalne pripravljenosti občin. Obravnavani bodo zlasti kadrovske in strokovne zmogljivosti, organizacija dela, razdelitev pristojnosti in odgovornosti, medoddelčno sodelovanje, podpora vodstva in lokalne politike, razpoložljivost finančnih virov, uporaba podatkov ter sodelovanje z državnimi institucijami, drugimi občinami, strokovno javnostjo in prebivalci. Hkrati bodo analizirane notranje ovire, povezane z delovanjem občinske uprave, in zunanje ovire, kot so zakonodajne omejitve, pomanjkanje državnega financiranja, politična tveganja, pridobivanje zemljišč in odklonilen odnos javnosti.

Odgovor na prvo raziskovalno vprašanje bo pridobljen s polstrukturiranimi intervjuji (30) z zaposlenimi in vodstvenimi predstavniki izbranih občin ter strokovnjaki s področij trajnostne mobilnosti, prostorskega načrtovanja, regionalnega razvoja in javnega upravljanja. Občine bodo namensko izbrane tako, da bodo zastopane občine različnih velikosti, prostorskih značilnosti, upravnih zmogljivosti in izkušenj z izvajanjem ukrepov. Intervjuji bodo omogočili prepoznavanje elementov institucionalne pripravljenosti ter razumevanje njihovega pomena v konkretnem upravnem in političnem okolju. Podatki bodo analizirani s tematsko analizo in primerjalnim kodiranjem, rezultat pa bo strukturiran okvir elementov institucionalne pripravljenosti ter notranjih in zunanjih tveganj za izvajanje ukrepov trajnostne mobilnosti.

Raziskovalno vprašanje 2: Kako občine z različnimi institucionalnimi in prostorskimi značilnostmi v praksi obvladujejo ovire pri izvajanju ukrepov trajnostne mobilnosti ter katere organizacijske in sodelovalne prakse prispevajo k uspešnejšemu izvajanju?

Drugo raziskovalno vprašanje bo usmerjeno v procese in mehanizme, s katerimi občinske uprave razpoložljive zmogljivosti pretvarjajo v izvedbene rezultate. Preučeno bo, zakaj občine s primerljivimi geografskimi (podatku SURS), prometnimi (občine, DRSI) in finančnimi (FURS) parametri in formalnimi pogoji, pri izvajanju ukrepov dosegajo različne rezultate. Obravnavano bo kako na to vplivajo npr. medoddelčno povezovanje, interes zaposlenih, razdelitev odgovornosti, vodenje projektov, apliciranje znanja, politična podpora, medobčinsko sodelovanje in vključevanje zunanjih deležnikov. Namen ne bo statistično merjenje povezanosti, temveč razumevanje institucionalnih procesov, odločitev in praks, ki spodbujajo ali zavirajo izvedbo ukrepov.

Metodologija drugega raziskovalnega vprašanja bo temeljila na primerjalni analizi izbranih občinskih primerov (intervjuji) preverjenih in nadgrajenih z dvema fokusnima skupinama. V prvi bodo sodelovali predstavniki občinskih uprav, v drugi pa strokovnjaki in predstavniki institucij, ki sodelujejo z občinami. Fokusni skupini bosta namenjeni presoji oblikovanega okvira, razpravi o razlikah med občinami ter preveritvi izvedljivih priporočil. Končni rezultat bo tipologija institucionalnih ovir in načinov njihovega obvladovanja ter predlog organizacijskih, kadrovskih in sodelovalnih sprememb, s katerimi lahko občine izboljšajo uspešnost in učinkovitost izvajanja ukrepov trajnostne mobilnosti.

Znanstveni doprinos disertacije bo zapolnitev raziskovalne vrzeli na področju razumevanja praktičnega delovanja občin in njihove vpetosti v širši kontekst zelenega prehoda. Kvantitativna analiza bo preverila povezanost med elementi institucionalne pripravljenosti občin in izvedenimi ukrepi trajnostne mobilnosti, kvalitativna analiza pa bo poskušala pojasniti institucionalne, organizacijske in politične mehanizme, zaradi katerih podobno opremljene občine dosegajo različne rezultate na področju trajnostne mobilnosti. Končni rezultat disertacije bo praktičen okvir za prepoznavanje implementacijskih vrzeli ter načrtovanje potrebnih sprememb v delovanju in povezovanju občin na področju prometa. Ugotovitve bodo občinam, regionalnim razvojnim agencijam in pristojnim ministrstvom omogočile bolj ciljno usmerjeno krepitev potrebnih zmogljivosti, izboljšanje organizacijskih in sodelovalnih procesov ter učinkovitejši prehod od strateškega načrtovanja k izvajanju ukrepov trajnostne mobilnosti.